

A large crow is perched in the upper half of the frame, looking down. Below it, a young boy with dark hair is lying in a yellow and blue striped hammock, looking up at the crow. The background is a soft-focus green forest.

Joel Lehtonen

ONNEN POIKA

VÄHÄISIÄ MUISTOKUVIA

A large, detailed crow is perched in the upper half of the frame, looking down. Below it, a young boy with dark hair is lying in a yellow and blue striped hammock, looking up at the crow. The background is a soft-focus green forest.

Joel Lehtonen

ONNEN POIKA
VÄHÄISIÄ MUISTOKUVIA

Joel Lehtonen

Onnen poika
Vähäisiä muistokuvia

SAGA Egmont

Onnen poika: vähäisiä muistokuvia

Cover image: Shutterstock

Teoksen henkilöhahmot ja kieli eivät kuvasta kustantajan kantaa tai näkemystä. Teos on julkaistu historiallisena dokumenttina, joka kuvastaa julkaisuaikansa näkemystä.

Copyright © 2020 SAGA Egmont

All rights reserved

ISBN: 9788726307436

1. e-book edition, 2020

Format: EPUB 2.0

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means without the prior written permission of the publisher, nor, be otherwise circulated in any form of binding or cover other than in which it is published and without a similar condition being imposed on the subsequent purchaser.

SAGA Egmont www.saga-books.com – a part of Egmont,
www.egmont.com

*Sille sydämeltä ylevälle, joka korpeen heitetyn
korjasi ja auttoi hänet onnen pojaksi.*

mark, 9: 37.

*Pikku kypressit nyökyttävät päätänsä haudan vieressä.
Harmaata paatta syleilee villiviini, jonka syksyinen puna
lakastuu, lehdet karisevat ja lentävät olemattomiin. Tuuli
viuhtoo hopeapoppeleita. Kaikkialla lähellä vainajain
mahtava valtakunta, — talletus, jota elävät lisäävät ja
vaalivat, jota he jaksavat säilyttää — hetken.*

*Miksi tulin mielelläni tähän? Kunnioituksesta rakasta
vainajaa kohtaan, jonka kultaisen nimen kultaiset kirjaimet
alkavat jo patsaasta himmentyä.*

*Ehdotonta skepsistä himoitseva sydämeni sanoo, ettei
hän kunnioitustani kaipaa, — ettei se kuulu hänelle nyt:
aikaisemmin olisi hänen tullut saada sitä enemmän.*

*Miksi kuitenkin tunnen, että olen sen hänelle velvollinen,
— tälläkin tapaa?*

*Tulinko tähän myöskin — itsekkyydestä? Olenhan
tuokioksi uupunut, ja vaikka skepsis väittää, ettei hän tätä
kaipaa, ettei itsekkyydelleni tästä nouse mitään, ei kasva
sitä ihmepuuta, jonka hedelmät nääntyvää virvoittaisivat,
niin sittenkin: mystillinen lohdun ikävä saattoi uupuneen
tänne.*

*»Kas niin, tässä nyt olen, te ystävälliset, lempeät silmät.
Tuntisitteko enää poikaa, — kun partansa on kirjava kuin
mäyrän turkki?*

*»Tässä nyt olen. On jo matkaa minulle tarpeeksi
kierretty, pikku seikkailut eletty. Elämänpuun hedelmät
ovat kadottaneet melkein kaiken viehkeän loisteensa, — ne
ovat lopulta muuttuneet kyllästyttäviksi... On yritetty
katsella ympärillekin. Ne ihanuudet, jotka oli vähäiselle
maailmalleni sallittu ja joita himoitsin janoavin sieluin, ovat*

saadut ja tulleet yksitoikkoisiksi, — rumiksikin: luonnollisen kulutuksen työtä! Ei ole kanssakumppanienkaan näkemisestä tulos aivan lohdullinen eikä kaunis; ainoa puolustus heille on se, että olen itsekin, — ja juuri itse, — vähintään yhtä heikko! Oi, te rakkaat silmät, tahtoisin säästää teitä niiltä synkeyksiltä, verisiltä vääryyksiltä, joita olen tehnyt ja teen, — hurskaassa uskossa, että muka olen jalosti oikeassa! Ja sepä se enemmän väsyttää. — Ettehän pahastu, lempeä sydän, jos välistä tähystelen ja odotan sitä oikeaa majataloa?

»Kuten illalla joskus ajattelee juuri mennyttä päivää, mitä luuli aamulla ehtivänsä tehdä sinä päivänä, miten se kirkastui ja lupasi antaa paljon aikaa, — mutta päivä katosikin sitten nopeasti, jättäen — ei paljon mitään: ainoastaan sellaista, mikä oli jo entisistä päivistä tuttua; väsymyksen maailman kultaiseen mosaiikkiin; kyllästymisen ihmiseen, johon usko on kuihtunut, itseeni, johon kenenkään kaikkein vähimmin kannattaa luottaa, työhön, joka ei näy loppuvan, vaan ajaa ihmistä kuin metsästäjä onnetonta riistaa; väsymyksen niin sanottuun tarkoitukseen, joka vaatisi vaivaiselta yhä enempää ja sitten väistyy itse alati kauemmaksi; — niin, kuten illalla ajattelee mennyttä päivää, niin tekee mieli yhä useammin ajatella sitä iloista aamua, josta vähäpätöisen elämäni päivä alkoi. Ummistan silmäni ja katselen siihen auringonnousuun, joka ei tuntunut tällaiselta kuin nyt, — niin luulen nyt...

»Ja katso: silloin tapahtuu pieni ihme, ainakin tuokioksi. Ihme, minulle uskomaton asia! Näen, tunnen, elänkin jälleen sen suloisen aamun, jonka elin siunaavien kätenne suojassa, rakas vainaja, — liian myöhään rakkaaksi sanottu! Näen itseni, — jos kukaan nyt itseänsä nähdä osaa: toisethan näkevät ja tuntevat meidät paremmin kuin me itse, mittaavat meidät oikealla, tosiasia-in mittapuulla; niin,

näen — pienen, vieraan olennon, — mikäli hän voi olla minulle vieras, — synnynnäisine vikoineen ja ehkä eräine pikku avuineen, keskellä onnellista auringonpaistetta. Ja iloitsen vieraasta kuvasta, jopa sen kanssakin. — Olen huomaavinani tuossa oudossa ja varsin tutussa olennessa luonnon luomia heikkouksia, jotka sittemmin tekivät hänen yrittelynsä ja maailmansa sellaisiksi kuin ne nykyään ovat. Kukapa syyttäisi itseään mahtavaa luontoa? Kuka julkenisi nurista kuolemaa vastaan tai moittia kohtaloa? Ja samaa kuin kohtalo ja kuolema on minusta luontokin.

» Ja täten tässä ajatellessani — tapahtuu se pieni ihme: miksikä surisin sellaista, mikä oli ja on luontoa ja mitä ei voinut eikä ainakaan paljon voi välttää? Miksi kantaisin kaunaa itselleni? Entä sitten muille? Siitäkö, että he suhtautuvat minuun oman kohtalonsa pakon mukaan? Mikäpä oikeus minulla olisi vaatia mitään, minulla, erehdysten ja harhain vallassa enimmän kulkeneella?

» Olisiko minun surtava, vaadittava itseltäni äärettömiin, sanokaa, ystävälliset silmät?

» Tulee selittämätön vapautus. Näen salliman, — mutta se ei ole nyt ankara, synkkä kuin äsken. Ei, se on olento, joka ei taida ollakaan kohtalo! Sillä on lempeät, hymyilevät, hiukan ihmettelevät silmät, joista puhuu luottamus toisen parhaaseen tahtoon ja valmius antamaan anteeksi lapselliset heikkoudet.

» Niin, näen sen ihmisen silmät, jonka esiliinaan ja vyötäröihin takerruin pienenä kiinni, kun tahdoin jotain suojaa tai jotakin hyvin turhaa, turhamaista, jotain ehkä hyvin pöyhkeääkin. Ja löysin häneltä suojaa, — kuin avuton, ensi lentoa yrittävä pääskysenpoika, joka pyrkii yöksi pesäänsä ympärillä vaanivista kauhuista; eikä emonen, joka neuvoa aralle, miten on lähdettävä pesästä, miten liihoiteltava, näyttää esimerkkiä, kuinka on oltava sekä rohkea että varovainen, — ei emonen suinkaan ole syynä,

*jos ei raukka löydäkään takaisin pesään, vaan harhautuu
jonnekin, jää yksin, joutuu ehkä kissojen suuhun tai
pahojen lasten käsiin: on typerää varoitettu, on
rangaistukin, pöyhkeyden untuvista rankaisevasti nykäisty.
— Niinpä nytkin olen kuulevinani hiljaisen, lempeän
nuhtelun: mikä erikoisoikeus minulla olisi valittaa väsyväni?
Minulla, joka kuitenkin olen elänyt harvinaisen onnen
suojaavien siipien alla! Minulla, — joka kuitenkin tuhansilla
hetkillä, enimmillä, tunnen olevani täydellinen onnen poika!*

»Oi, te ystävälliset silmät, vieläkin minua lohdu titte!

Kuulen ystävälliset sanat:

*»'Kunhan koettelet tehdä parhaasi! — Pian se aika
menee, — pian pääset — kesäksi koulusta kotiin!'»*

Pieni, valkea talo kaupungissa...

Talo oli pieni, valkea...

Mutta sitä ei Antti tietysti ymmärtänyt, että hän eli siellä hyväntekijänsä hoivissa... Hän huomasi vain kaiken hyväksi...

Niin, hänen elämänsä, — olennon, joka oli nyt pelastettu, sillä aina on helpompi olla herrana kuin siinä joukossa, josta hänet oli siirretty, ylennetty, — hänen elämänsä oli silloin kuin aamuista usvaa, josta kumminkin jo muutamat tapahtumat ja asiat alkoivat erikoisesti nousta näkyviin, yleensä heleinä ja onnellisina, aamunkoiton kultaamina, vain harvoin oudon synkkinä ja kauhistavina... Kaikki oli häilyvää usvaa; ainoastaan nuo vähäiset yksityistapaukset erottuivat siitä...

Talon ympärillä paistoi aina aurinko... Talo oli vaalea, kirkas ja lämmin. Sisällä vaikutti kaikki vaalealle, — välkkyvälle, puhtaalle ja hyvälle. Tarkemmin hän ei muista, millaiselta hänestä siellä tavallisissa oloissa tuntui.

Mutta sitten tuli eräitä tapauksia... Antti huomasi puutarhan. Se oli niin rehevä ja helteellä rattoisa; — siellä kasvoi suuria, miellyttävästi varjostavia pensaita; ne olivat kai saksanheisiä, — ja hopeanhohtavia puita, — lieneekö siellä ollut hopeapoppeleita? Sitten hän huomasi puutarhan kauniiksi; kukkia loisti käytävien varsilla...

Ja myöhemmin hän huomasi kadun, joka kulki talon vieritse ja oli hyvin salaperäinen ja vaarallinenkin: sinne ei ollut lupa mennä.

Niin, sinne sai mennä ainoastaan isompien seurassa.

Ja siellä, lähellä sitä katuria, sattui ensimmäinen suuri tapaus. Se oli seuraava, kovin miellyttävä ja iloinen, — ehkä ensimmäinen tietoisuuden välikähdys sielun nukkuvaan aamuun:

Hän näki seisovansa lähellä tuota katuria vanhalla kivisillalla, joka tuntui hänestä yht'äkkiä merkillisen somalta. Silta johti muuten saareen, suurta, punaista viljamakasiinia kohti, — kunnan viljamakasiinia, josta hänen oikeastaan olisi ollut elettävä, — mutta: mitä tiesi hän siitä! Siinä hän seiso i nuoren palvelijattaren ja parin muun isomman lapsen rinnalla, aivan sillankaiteen vieressä. Ja he leikkivät jotain leikkiä, hän älysi leikin leikiksi. Se leikki oli sellaista, että kaikkien piti asettaa sormensa, — kaksi sormea vain, — kaiteelle, ja sitten palvelijatar luki:

»Sarvet, sarvet, — lehmän sarvet!»

Silloin oli nostettava sormet koholle.

Samoin oli sormet nopeasti kohotettava, jos hän sanoi: Lehmän, hirven, härän tai pässin sarvet, — nostettava hyvin nopeasti, silmänräpäyksessä, — pystyyn kuin sarvet. Mutta jos hän sanoi: Koiran, kissan sarvet, tai sian sarvet, ei pitänyt liikuttaa sormiaan. Etanan ja kuun ja otavan sarville piti sormien kohota. Kummallista... Kuka nosti sopimattomille sarville, — ja Antti huomasi harmikseen ja häpeäkseen usein nostavansa, — niin hänelle naurettiin ja selitettiin jotain, mitä Antti ei käsittänyt... sillä oikeastaan hänen ajatuksensa olivatkin muualla. Hän nauroi tosin sukkeluuksille, joita toiset puhuivat, nauroi heidän kuvittelulleen, että muka sialla olisi sarvet, mutta mitään hullunkurista ei hän huomannut siinä, jos sialla ne vaikka olisikin. Pääasialta tuntui, että koko maailma oli tällä hetkellä yht'äkkiä alkanut näyttää hänestä hyvin ihanalta: näyttää oikein ajatellen nähtynä. Oli kai sunnuntai, koska palvelijatar aikaili niin rauhallisen joutilaana; sunnuntai

tuntui koko hänen levollisesta olemuksestaan. Aurinko paistoi, — sen Antti nyt huomasi, oikein huomasi. Vedet ympärillä kimaltelivat silmiä autuaasti häikäisten. Terva tuoksahteli sillasta ja venheistä, joita oli tuolla pitkin rantoja. Ilakoivia ääniä kajahteli kaikkialta, — uimamiesten ääniä... Ja puut läheisessä puistossa, joka oli vastapäätä kodin puutarhaa, suhisivat valtavasti ja rattoisasti... Antti huomasi seisovansa sillalla, huomasi itsensä: näki itsensä siinä pikku pöksyineen, jotka tuntuivat hänestä hiukan hassunkurisilta ja häpeällisiltäkin, niissä kun oli lyhyet lahkeet ja takalämsä... No niin, tärkeintä ja onnellisinta oli, että aurinko paistoi maailmaan, että virta kimalteli, että oli niin kaunista ja hiljaista, — että oli niin iloista olla!

Sitten tuli toinen merkkitapaus:

Antti kuljeskeli siimeisen puutarhan alareunaan, rantaan, tallustelemaan ihanaan veteen, kirkkaaseen, lämpöiseen, läikkyvään, — leluista rakkaimpaan. Rannalla oli pitkä rakennus aittoja, liitereitä ja sen sellaista... Punaisen rakennuksen ja veden väliin jäi kapea käytävä, — ainoastaan niin leveä, että pikku poika mahtui sitä myöten kulkemaan. Tuota solaa saattoi tunkeutua ulos kadulle, — väljään maailmaan; korkea lankkuaita ja kielletty portti estivät pääsyn muualta. Hän yritteli nyt kulkea kadulle, harppasi kiveltä toiselle, sillä sola oli osaksi järvenä, ja tuli kadun reunaan. Silloin kuuli hän ylhäältä kadulta omituista, kumeaa mölinää, — ja näki pitkän, mustan miehen, joka asteli kadulla ja huuteli, — ääni tuntui mustanväriseeltä:

»Voi, voi, minä olen niellyt timantin. Se tulee kurkusta ulos!»

Mies piteli kämmenellä suutansa. Hän asteli kyllä ohitse, — mutta hän olisi saattanut katsahtaa sivulle, Anttiin päin, joten Antti pujahti piiloon, takaisin käytävänsä, josta oli kadulle päässytkin, ja kurkisteli sitten kauhistuneena

aittarakennuksen takaa kadulle, — kuunteli mustan olennon loittonevaa ääntä:

»Minä olen niellyt timantin, voi, voi...»

Antti sisälle, — kertomaan, ja kysymään, mikä oli timantti?

Se oli jotain hyvin kallista, säteilevää... niinkuin tähti illoin taivaalla. — Mutta tuo miesparka, joka oli puhunut timantista, oli sairas, hänelle ei pitäisi nauraa; eikä hän omistanut mitään timanttia, hän oli köyhä, ja taivas oli nähnyt tarpeelliseksi ottaa häneltä pois senkin ainoan kalleuden, tosin aarteista parhaan, mitä hänellä oli ollut: järjen valon.

Eipä Antti sen kummempaa tästä selityksestä. Niinhän oli asia kuin sanottiin, mutta timantti oli kuitenkin jotain paljon viehättävämpää kuin neuvo, timantti, suunnattoman kallisarvoinen ja kaunis. Kauheaa ja hullunkurista vain, että sitä säilytettiin — kurkussa. Niin, kyllähän hyvä rouva sanoi hänelle, ettei sitä timanttia miehen kurkussa ollutkaan. Mutta hauskaa oli kuitenkin kuvitella, että se siellä oli...

Nämä kaksi merkkitapausta olivat huvittavia, — sekin, joka oli niistä synkempi, tuo timanttikohtaus. Mutta sitten sattui jotain oikein pahaa.

Eräänä päivänä, — oliko se hämärämpi muita, siltä vain tuntui, vaikkei hän sitä tarkastanut, — tuli keittiöön vieras, tumma nainen, — musta, sillä mustissa vaatteissa hän oli, ja pitkä — pitkältä hän Antista näytti. Antti ei sillä hetkellä ollut keittiössä, vaan sisähuoneissa. Mutta rouva otti Anttia kädestä ja sanoi hiljaa ja lempeästi:

»Tahdotko tulla mukaan?»

Ja vei Antin keittiöön.

Siellä se tumma, — se musta, outo vieras, — seisoi ovensuussa.

Ja se vieras kutsui Anttia luokseen. Se tuli lähellekin. Ja mainitsi Anttia nimityksellä, joka tuntui Antista ilkeältä, —

mainitsi toisillakin, samantapaisen hellillä kuin hänen oma kasvattajansa!

Vieras tahtoi vetää hänet lähelleen, tahtoi Anttia antamaan hänelle kättä.

Antti pelkäsi. Ja kuta enemmän musta vieras pyyteli ja vaati, — vieras kummallisesti, peloittavan kirkkaasti sädehtivin silmin, — sitä suuttuneempana Antti pakeni kasvattajansa helmoihin, takertui sitä rajummin hänen hameisiinsa...

Ja muuta hän ei sitten enää muistanut, — ei muuta tuosta mustasta varjosta, joka oli ilmestynyt taloon kuin jokin aurinkoa pimentävä pilvi, — ei muuta kuin että vieras pian lähti pois, huudahtaen ovella ulos kääntyessään:

»Ei tunne minua poika!»

Ja Antista oli hyvä, että vieras lähti... Mitä se oli tänne tullut? Anttia lonkkasi, että hän oli jollakin tavoin huomannut olevansa ikäänkuin tuon vieraan poika. Mutta se huomio unohtui aivan heti. Se ei muuttanut vielä millään tavoin hänen elämänsä, — hän ei tuntenut sillä hetkellä mitään muuta kuin että: hyvä oli, että hän lähti nopeasti.

Sangen vähän, — melkein ei mitään, — merkinnevät mystillisen väkeviksi väitetyt verisiteet siinä, missä ei muita siteitä ole, — yhteisen elämän ja sydämen todellisia siteitä... Vähän lapselle, kun hän vielä on oikea lapsi, — ehkä sangen paljon vanhemmille. Veri ei tee edes äitiä äidiksi, vaan rakkaus, — julma totuus, kuten totuus useinkin on julma.

Ja muutapa ei siinä talossa sitten Antille tapahtunutkaan. Sieltä hän pääsi maalle, kartanoon, joka loisti korkealla mäellä.

Vanha sadunkertoja

Siellä maalauskartanossa, »hovissa», kuten sellaisia, pienempiäkin, kuten tämä, siihen aikaan kutsuttiin, meni Antti, — kalpeahko, isokorvainen, vedenvärisissä silmissä alakuloinen katse, välistä kujeileva välkähdys, — usein pirtin puolelle ja peräkamariin, jossa puuseppä Hinkkanen höyläsi, sahasi ja veisteli.

Antti tunkeutui aivan höyläpenkin viereen, joten ukolla oli hänestä vastusta. Kapusipa höyläpenkin kulmalle istumaankin, — keräiltyään sitä ennen somasti käpertyneitä lastusia, turmeltuaan omia veistoksia tehdessään permannon nauloihin Hinkkasen hienoja temminteriä tai viillettyään sormiinsa haavoja. Nyt hän oli kyllästynyt hommiinsa ja tahtoi jotain muuta, vaihtelua. Antti imi haavojaan, harmissaan, kun ei voinut heti jatkaa veistoksiaan. Täytyi saada uutta ajanvietettä, — ja ukko Hinkkanen oli ihmeellinen sadunkertoja! Antti työntäytyi likelle puuseppää, aneli ja naukui satuja, häiritsi hänen utteraa askarrustaan.

»Hyst, — lähdetkös siitä, roika!» sihahti ukko sotkuiseen partaansa ja pyyhkäisi kädellään, jonka sormissa oli mustanaan liimaa ja keltaisenaan lakkaa, Anttia hiukan syrjemmälle. »Älä maurua...»

»Ei yhtään muuta kuin yksi satu, Pikkari», pyysi Antti, antaen imartelevasti myötä ja takertuen yhtä imartelevasti molemmilla kourillaan lujasti Hinkkasen sortuutin helmaan, siihen tapaan kuin olisi halunnut ukkoa hellästi syleillä.

»No, mitä nyt siinä! Eihän sitä, — ritua», tiuskasteli ukko. Mutta keskeytti kuitenkin kaarevan sohvanselän